

Dant ALIGHIERI: *Divina Comèdia*. Versió catalana d'Andreu FEBRER, a cura d'Annàmaria GALLINA, vol. III. Barcelona, Barcino, 1977. (Col·lecció «Els Nostres Clàssics», núm. 112.) 229 ps. *Epistolari del Renaixement*. A cura de Max CAHNER. València, Albatros, 1977. (Col·lecció «Clàssics Albatros», núm. 5.) 204 ps. Francesc EIXIMENIS: *Com usar bé de beure e menjar*. Introducció i edició de Jorge J. E. GRACIA. Barcelona, Curial, 1977. (Col·lecció «Clàssics Curial», núm. 6.) 150 ps. Mestre ROBERT: *Libre del Coch*. Edició a cura de Veronika LEIMGRUBER. Barcelona, Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona - Curial, 1977. (Col·lecció «Biblioteca Torres Amat», núm. 4.) 141 ps. Miguel CRUZ HERNÁNDEZ: *El pensamiento de Ramon Llull*. València, Fundació Juan March - Castalia, 1977. (Col·lecció «Pensamiento Literario Español», núm. 3.) 452 ps.

La professora italiana Annamaria Gallina, de la universitat de Pàdua, ens ofereix el tercer volum de la seva edició de la traducció catalana d'Andreu Febrer de la *Divina Comèdia*. Els dos volums anteriors de l'obra («ENC», 106 i 107) contenen l'*Infern* i un extens estudi preliminar a tall de pròleg, en el qual l'estudiosa italiana posa en antecedents els lectors sobre la vida, l'obra i el context històrico-cultural de Dant, descriu filològicament la traducció catalana i aporta alguns documents nous per a la biografia d'Andreu Febrer (la data de naixença del qual, per cert, sembla que cal acostar a l'any 1375 com demostra David ROMANO a les seves *Noves biogràfiques del poeta Andreu Febrer [1375?-1440?]*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», xxxvi, 1975-1976, ps. 125-132). L'edició de la professora Gallina és fruit d'un treball de llargs anys de dedicació; ho demostra l'acurada anotació que acompanya els textos català i italià de l'obra. A més de sucintes referències documentals sobre el sentit d'alguns passatges de Dant, la curadora hi discuteix qüestions d'ordre divers plantejades per la versió de Febrer. És una anotació erudita i alhora divulgadora que, contràriament als hàbits de la col·lecció, i segurament a causa de la idiosincràsia del text —Dant es llegeix amb comentaris des del mateix segle XIV—, compleix amb solvència la funció de guiar la lectura d'una obra la contextualització cultural de la qual no ens és planera ni familiar. Amb aquest tercer volum arribem fins al cant XVII del *Purgatori*, és a dir, just a la meitat del text de Dant.

El primer volum de l'*Epistolari del Renaixement*, a cura de Max Cahner, conté cartes privades escrites a les darreres dècades del XV i durant tot el XVI. Obre el volum una densa introducció, ben informada i documentada, en la qual el lector és iniciat en el gènere epistolari renaixentista i en les tradicions retòriques que l'envolten, amb referències especials al món de la cultura catalana. Aquest primer volum presenta cartes datades entre

1476 i 1537, agrupades en set cicles diferents (cartes de la família Borja, dels ambaixadors barcelonins a la cort de Ferran II, de parents de Pere Miquel Carbonell, etc.) i acompanyades d'una extensa anotació. Es tracta d'un llibre de considerable valor per a acostar-se a l'ambient cultural del XVI a casa nostra i sobretot per a estudiar la prosa catalana d'aquesta època, tan deficientment coneguda.

Com usar bé de beure e menjar és un volumet factici de Francesc Eiximenis, desglossat del seu *Terç del Crestià*. L'editor, Jorge J. E. Gracia, és un cubà que exerceix de professor a la State University of New York a Buffalo i que és autor de diversos treballs sobre el pensament i la literatura catalans medievals; destaquem la seva tesi sobre el *Terç del Crestià* i alguns articles sobre qüestions textuals relacionades amb la tradició manuscrita d'aquesta obra d'Eiximenis. En el pròleg Gracia adopta un cert to apologetic en parlar dels diversos aspectes que contribueixen a fer amena i mengívola la prosa de l'il·lustre menoret (costumisme, nacionalisme, anterudició són els tres punts bàsics). Nogensmenys, com a bon coneixedor de la manera de fer d'un escolàstic com Eiximenis, assenyalat també els mecanismes savis que són presents en la construcció de les seves obres. En la comparació entre Eiximenis i Llull, introduïda pel curador arran de la seva defensa del primer, el gironí surt beneficiat com a més assequible i fàcil; per molt poc propens que hom sigui a deixar-se convèncer per aquesta valoració, tanmateix s'ha de reconèixer que tota reivindicació d'Eiximenis ha de ser ben acollida, per l'estat llastimós d'oblit en què es troba la seva extensíssima obra (en aquest sentit celebrem que el *Llibre de les dones* sigui d'imminent aparició en l'edició de Frank Naccarato dins la «Biblioteca Torres Amat» que publica Curial). D'altra banda, la matèria del present volumet va més enllà de qualsevol teorització sobre interès o amenitat; *Com usar bé de beure e menjar* és una d'aquelles joies de la literatura didàctica medieval que ens porten al cor

mateix de la vida de cada dia, com quan Llull dóna consells de puericultura al començament del *Blanquerna* o a la *Doctrina Pueril* o com quan sant Vicent Ferrer explica fingits detalls de la vida íntima de l'auditori per bes-cantar-lo i amonestar-lo. Cal reconèixer que Eiximenis és un mestre en aquest camp i que, a propòsit de l'exposició del pecat de gola (dins del panorama dels set pecats mortals estudiats en el *Terç*), ens presenta un quadre bigarrat dels costums bons i dolents relacionats amb l'acte de beure i de menjar, que es llegeix amb la sorpresa divertida que la quotidianitat d'altres èpoques desvetlla en els lectors de la nostra. Finalment, doncs, els capítols 350-397 del *Terç* apareixen editats íntegrament (a part d'una selecció de fragments, existeix una edició del *Terç del Chrestia* a cura dels pares Martí de Barcelona i Norbert de l'Ordal publicada a Barcelona entre els anys 1929 i 1932 dins la col·lecció B d'«Els Nostres Clàssics» que només arriba fins al capítol 352). El curador segueix el manuscrit òptim de la Biblioteca Universitària de Barcelona amb referències als altres testimonis de la tradició. Gràcia identifica les fonts i assenyala, quan s'escau, errors en les referències de l'autor; són ajudes importants per a la lectura que podrien, però, ser més riques. Cal remarcar, també, la presència d'un bon glossari funcional i d'una bibliografia molt completa en l'apartat d'estudis recents sobre Eiximenis, però una mica limitada quan enumera les obres d'aquest autor.

L'edició del *Libre del Coch* a cura de Veronika Leimgruber reproduceix el text de la *princeps* de 1520. En la introducció, la curadora, després d'una succinta referència a la tipologia i a la història dels menjars europeus medievals, posa en antecedents el lector respecte a la tradició literària del tema gastronòmic i assenyala que el text que ofereix, en la seva versió castellana és el primer del gènere en aquesta llengua, mentre que en català se'n conserven d'anteriors, com el famós Sent Soví del segle XIV. Aquesta circumstància fa que la traducció castellana (Toledo 1525; reedició: Taurus 1969) sigui tinguda sempre en compte per V. Leimgruber quan estudia, tant a les notes com al glossari, el curiosíssim lèxic que li ofereix l'obra. Pel que fa a l'autor i a les circumstàncies de la redacció, no hi ha nous descobriments; persisteix l'enigma de mestre Robert, coc de Ferrando de Nàpols, de qui ni tan sols no sabem si es deia «de Nola» com es llegeix a la traducció castellana. En l'anotació es comenten correccions d'evidents errors de l'original de 1520, s'aporten aclariments tècnics sobre les matèries tractades pel text, s'introdueixen discussions filològiques sobre alguns termes especialitzats del lèxic culinari i es fa referència a problemes que presenta la versió castellana (males lectures,

omissions, interpolacions, gloses, catalanisms). Aquesta feina és completada pel glossari de mots difícils i d'interès filològic: hi són registrats dos-cents mots degudament comentats i amb el corresponent castellà de l'edició de 1525; el recull constitueix un material lèxic important bé que sectorial.

El pensamiento de Ramon Llull de Miguel Cruz Hernández és enfocat des de la perspectiva d'un especialista en filosofia medieval i té, doncs, la virtut de ser molt útil per als qui coneixen Llull sobretot des de la literatura. Es tracta, com repetidament fa notar l'autor, que té molt d'interès a remarcar la seva adscripció al terreny de les cultures semítiques, d'una obra de divulgació i no d'una aportació original al lullisme. Tanmateix, i pel que són capaç de jutjar, el llibre presenta una bona exposició de la filosofia de Llull que ha de satisfer el «públic culte no especialista» a qui va dirigida. Els primers tres capítols situen l'autor en el context històric i cultural de la Corona d'Aragó i presenten també sumàriament la vida i la formació intel·lectual de Llull. Remarquem, de passada, que l'autor, que escriu en un medi cultural castellà i que s'adreça a un públic hispànic en sentit ampli, s'esforça en tot moment a descriure objectivament la realitat històrica en què visqué el Beat, al marge de la metafísica Espanya medieval que alguns encara invoquen; en aquest sentit és interessant de comprovar que l'autor se sent esperonat a actuar d'aquesta manera pel coneixement de la multiplicitat cultural hispànica que ha obtingut amb el seu prolongat tracte amb les civilitzacions semítiques de la península. El plat fort de l'obra està contigut en els capítols IV-X, que ofereixen l'exposició doctrinal pròpia ment dita del pensament lullà: què és i com funciona l'*Art* (amb quadres, arbres i figures), evolució interna i fonts àrabs i cristianes; l'estructuració de les ciències; el saber, la filosofia, la teologia, la mística i la praxi lullianes explicats i comentats, amb reproducció del material gràfic que prodigava el mateix Llull. En referir-se al lullisme (cap. XI), l'autor resumeix la complicada qüestió tot mostrant, obertament ara, la gran simpatia que nodreix pel Beat —que bateja en tot el llibre i que el porta a reivindicar-lo com a un dels grans del pensament hispànic—; Llull és situat en l'ala reformadora del cristianisme injustament reprimida al llarg de la història per la intransigència dels sectors més conservadors, contra els quals l'autor llança més d'un sarcasme. El llibre acaba amb un apèndix de cent pàgines que conté una cronologia de Llull, un nou catàleg sistemàtic de la seva obra, una bibliografia de 497 títols i la llista dels manuscrits lullians conservats a la biblioteca de la universitat de Salamanca.

LOLA BADIA